Милица Ђуковић

О СВЕТЛОСТИ ЈЕ, ЗАПРАВО, РЕЧ

Јана Алексић: *Показне вежбе*
Народна библиотека „Стефан Првовенчани", Краљево, 2025.

У периоду од 2014. до 2026. године Јана Алексић објавила је пет песничких књига: *Тоūао камен, Уūијање, Аријел аноним, На средини* и *Показне вежбе*. За књигу *Тоūао камен* ова ауторка добила је награду *Млади Дис*, за књигу *Аријел аноним* награду *Новица Тадић*, песма *Harmonia obscurae* из књиге *Уūијање* понела је награду *Ленкин ūрсшен*, док је најновија песничка књига *Показне вежбе* овенчана двама признањима – наградом *Милица Сшојадиновић Срūкиња* и *Змајевом наīрадом* Матице српске. Када се узме у обзир савремена српска песничка сцена, могуће је издвојити велики број талентованих песникиња које доследно истражују формално-стилске могућности песничке речи и врше смеле продоре у нове тематске области, о чему сведочи и стваралаштво ауторке *Показних вежби*. Негујући самосвојан и препознатљив песнички глас, Јана Алексић издвојила се као песникиња чија дела одликују избрушена композиција, јасно изражена и функционална метапоетичка компонента лирских остварења и иновативан модус обликовања инстанце песничког субјекта. Придавање значаја композицији и брижљиво распоређивање песничке грађе одлика је свих књига ове песникиње. *Тоūао камен*, тако, имао је шест циклуса (*Меки камен и околне ūесме, Из ūлавоī сна каме-*

ноī, Са силама окамењеним, Криви камен, Реч скамењена и *Изнад камена*, уз издвојену пролошку песму *Блаīе вести*), књига *Уīијање* била је састављена такође од шест циклуса (*Дозивање рибе, Вавилонка, Осветљени свеī, Скупљање кишнице, Зацељења, Уз воду*, при чему је у последњем циклусу објављена једна песма *Поведи ме до воде, Нина*, док је пролошка песма *Калуī* умногоме била тематско-мотивски усмеравајућа), након драмски устројеног *Аријела анонима*, књига *На средини* била је сегментирана на три циклуса (*Велико сīремање, У īесми, на средини* и *У циīелама*), док књигу *Показне вежбе* чини седам циклуса, индикативних наслова: *Поеīска īравда (енциклоīедија искушења)*, *Зидни саī (енциклоīедија заборава)*, *Стоīодишњи раī (енциклоīедија срца)*, *Обећана земља (енциклоīедија īласина)*, *Проīресивна īеомеīрија (енциклоīедија сунчаних саīи)*, *Наук о бројању (енциклоīедија оīкрића)* и *По кружници* (састављен, налик епилогу *Уīијања*, од једне песме – *Рођењâ*). У књизи *Тоīао камен* метафора камена имала је улогу семантичког стожера, док су у *Показним вежбама* циклуси обједињени поднасловима са заједничком речју – енциклопедија. Ова структурално истакнута поетичка одредница подразумева суму телесних и душевних искустава, тоталитет доживљеног, спознатог, проосећаног, скуп свега што је женски субјект оформило, обликовало, одредило, отуда енциклопедија као назив за каталог литераризованих, формативних искустава.

Обједињујући чиниоци, рефлекси таквих искустава и поетичка потка збирке *Показне вежбе*, али и целокупног опуса Јане Алексић, били би лајтмотиви срца, зноја и пора. Наиме, мотив срца је у збирци *Уīијање* фигурирао као повезница са минулим садржајима, поринутим у сећање, будући да су нпр. речи песама омиљеног кантаутора приказане како се смењују на дисплеју уморних срца (*Врачар, Downtown*), лампа у облику срца осветљавала је прохујале емоционалне садржаје (у песми *Место сећања*), филозофија срца диктирала је чување (урамљивање) битних појава (*Скреīничар у злаīном раму*), као што је припремљеност на животне неумитности овисила о раду покорног срца (*Оīласиīи несīанак*). Већи значај срце задобија у књизи *На средини*, где велико срце постаје алатка за пробијање кроз друштвени и душевни коров, кроз јавне и интимне патње (у песми *Посао комедиоīрафа*) али и мера

детиње безазлености у социјалној оријентацији. Екокритичка песма *Зелена будућност (Грете Тунберг)* пошумљавање оголелог срца испоручује као циљ делатности јунакиња нових митова, док се тврдња „Ниједан налог срца не јемчи сигурност" из песме *Обделавати* указује пролегоменом за збирку *Показне вежбе*. У петој песничкој књизи Јане Алексић мотив срца прераста у доминанту, а низ епитета који му се приписују (уштинуто, велико, изложено, меко, препуњено, опечено, само, слабо, једно) упућују на рањивост, склоност озледама, отвореност и изложеност повређивању. Уз неколике примере који сведоче о улози срца у обнови живота (мајчино срце и ултразвучни преглед срца као објава новог, аутохтоног живота), срце претежно фигурира као рецептор искустава и мера саживљавања са светом и другим људима. Такође, метапоетичке импликације и градативна линија песме *Међу јавом и мед сном* Лазе Костића интертекстуални су предложак остварења *Као девојчица* Јане Алексић, будући да низови „самохрано–лудо–кивно" и „дозвати–мислити–убити" везани за срце одговарају одређењима жене (слутим–верујем–жалим, интуитивно–усрдно–дубоко, залетела–отимала–предала), њених поступака и мере њеног препуштања, као што се рефренска структура песме и аудитивна имагинација додатно приближавају Костићевој поетици. С друге стране, мотив зноја присутан је у стваралаштву Јане Алексић почевши од збирке *Топао камен* и песме *Клонули исповедник* у којој долази у дотицај са мотивом недозреле бресквe и пољупца, преко збирке *Упијање* и песме *Кеса бресака* у којој неначете, још неознојене бресквe бивају просуте по асфалту, а потом и скупљене као трачак наде у избављење и просев лековите светлости – док у збирци *На средини* у песми *Клепсидра* зној прераста у неизнуђени и присни елемент аутопортрета лирске јунакиње задовољне (пре)бивањем у сопственој соби или је пак људски зној којим су натопљене ципеле предуслов луталаштва и упознавања метропола (песма *Ствар погодбе*), односно мера удаљености и пикселизоване непремостивости објекта жудње (*(Само) изнаници*), да би у *Показаним вежбама* био трансформисан у експлицитно одређење певачког умећа и труда Ејми Вајнхаус, аутсајдерке у центру пажње у чијем су гласу крв, сузе и зној (*Као девојчица*), у меру исклизнулих блискости (знојни стисак на мапи дланова, *Екстраваганца*) или

парадоксални учинак науке на самоспознају бића: „Али што дубље продирем у лед / То се осетније зној им" (*У срцу леда*), све до метапоетичких импликација – зној постаје ознака за песничко (цртачко) умеће исписивања реалија: „Ликовни запис настао / У зној у невештог писара" (*Писати стварност*) или се пак тачан стих презнојава (*Поетска правда*). Мотив пора – (епи)дермалне метонимије телесног постојања и самосвести временитог бића – протеже се од *Упијања* у којем су песнички субјекти одређени као голи до најдубље кожне поре (*Врачар, Downtown*), преко збирке *На средини* у којој су поре евидентан доказ протока времена и живљења средњег доба (па тако све дубље поре на епидерму насељавају заједничке анегодоте другарица из детињства док мудрост не хране болни дерматолошки третмани, *Ситни сати*), као што истовремено поре прерастају у метафору горког талога историјског искуства (*Москва – разгледница*), све до *Показних вежби* и пора које учествују у односу лирског субјекта, мушкарца, меде и срца – погрдна пора на носу (на коју се лирски субјект усредсређује и коју пажњом увеличава) постаје аутопоетички чинилац, жуђени циљ стваралачке делатности песничког субјекта који настоји да остане заувек „'мали' / коректни песнички субјект / увек чисте коже" (*Органон*). Иронији се не подвргава само песнички субјект већ и категорија времена – и док је збирка *На средини* тематизовала улазак у средње животно доба, дотле се у *Показним вежбама* бина средњег доба стереотипно (и иронијски-инверзно) повезује са очекиваним подијумом мудрости а године перципирају, депатетизовано и веристички, као „нагомилано камење / На грбачи логораша" (*Енциклопедија времена*).

Иако од прве до пете песничке збирке посвећена пропитивању метафизичких постулата људске егзистенције (о чему сведоче, у *Показним вежбама*, алузије у распону од хришћанства тј. упућивања на *Прву посланицу Коринћанима* и етичког налога „Духован пак све испитује, а њега самог нико не испитује" инкорпорираног у песму *Једначина,* до хиндуистичко-будистичког концепта „самсаре" из истоимене песме, који указује на нераскидиву везу између живота и смрти, али и на цикличност како као својство живота тако и као формално начело по којем је устројена цела збирка) – поезија Јане Алексић не пренебрегава историјску реалност и тематизовање болних,

трауматских искустава, попут судбине сарајевских Срба (*Голи живот*) или економских тегоба узрокованих санкцијама и инфлацијом деведесетих година минулог столећа (*Једнаке шансе*), као што остаје вазда отворена за критички интонирано самеравање духа епохе глобалног екрана (привид друштвености и растуће усамљености коју доносе интернет и друштвене мреже, песма *Мрежа*) – док се према устројству тоталитарног друштвеног система и идеолошкој репресији (песма *Икона*) или пак према самеравању родних улога спрам идеолошких импута (схваћених као беспоговорна нужност, песма *Малéна (сан о чéститој жени))*, ауторка односи посредством децидног и поетички иновативно остваренoг отклона. Важно је приметити да зрелост бића које пише потврђује свест о неизбежности прављења избора „између два мања зла" (о чему се ауторка изјашњава у песми *Стогодишњи рат* збирке *Показне вежбе* и песми *Праурија, perpetuum mobile* збирке *На средини*), као што се аутопоетичка самосвест очитује у мноштву интермедијалних цитата – неретком упућивању на елементе популарне културе, преузете из филма (Торнаторе, Вендерс и др.), цртаног филма (Мики Маус, Љупче Драгољупче) а понајвише из музике (Нина Симон, Џенис Џоплин, Ејми Вајнхаус, Карен Карпентер итд.) – који откривају слојевитост, имагинацијску разноврсност и упечатљивост стваралаштва ове ауторке.

Поред пажљиво скројене композиције књига, за поезију Јане Алексић карактеристична је слојевита интертекстуалност која се испољава како у алузијама тако и у песмама посвећеним претходницима, узорима, сабеседницима – песме посвећене Горану Петровићу, Томиславу Маринковићу, Војиславу Карановићу, Ненаду Јовановићу и Петру Матовићу из збирке *Топао камен* наговестиле су песме посвећене Радовану Белом Марковићу, Горану Петровићу, Драгану Хамовићу и Томиславу Маринковићу из збирке *Упијање*, публиковане у циклусу *Скупљање кишнице*; њен наслов представља подесну метафору утицаја прочитаног и важности традиције унутар које се песникиња изјашњава и којој придодаје свој наслеђа увек свесни глас. Књигу *Показне вежбе* одликује дијалектика видљивог и невидљивог, присутног и одсутног, постојећег и ишчезлог, чиме се Јана Алексић поетички самосвесно приближава важном песничком узору – Ивану В. Лалићу. Химна ви-

дљивом и окренутост постојећем, као чиниоци лалићевског програма, рефлекс задобијају у песми *Писати стварност* у којој двогодишњи дечак инсистира на цртању камиона и џипа а скрушени, презнојени, „невешти сликар", доследно и трудољубиво, најбоље што уме, испуњава (за) дати налог. Алузије на Лалићева остварења присутне су и у песмама *Облик милости* у којој се синтагма „страсна мера" (посуђена из наслова Лалићеве песничке збирке) везује за нехат као двојни, љубавнички преступ и нарушавање уређености и склада, док се у песми *Енциклопедија заборава* находи ваздух оскудан благовестима („Док је ваздух оскудан благовестима / А радост не стиже по заслузи") као противтежа епилошким стиховима Лалићеве песме *Никада самљи*: „Анђела кога слутиш нећеш срести / А ваздух трудан је од благовести". Исто тако, синтагмом „гласови мртвих" отворена је песма *Студија случаја* којом је указано на укотвљеност људског бића у предачке (и)сторије и ланац генетске предаје, што кореспондира са поемом *Мелиса* Ивана В. Лалића и стиховима: „Гласови мртвих. То нису мртви гласови", као што је посве разумљива чињеница да је песма *Поетска правда*, која представља омаж идеалима лепоте и склада, посвећена управо аутору песме *Плач летописца* који је приметио: „И шта је нада него снивање о целини". Са Иваном В. Лалићем *Показне вежбе* Јане Алексић повезане су и посредством лајтмотива дечака. С једне стране, дечак је слотердијковска тетоважа (рана преведена у реч), болно место недостатка, зјапеће непостојање које је проговорило, пропевало (у песми *Најлепши дечак на свету* дечак је означен као „сума мојих опипљивих сванућа"), вечно кашњење, недолажење до година лирске јунакиње, мера непоседовања и мимоилажења, али дечак је у *Показним вежбама* (песма *Ненаучно откриће*) присутан и као налогодавац цртачког (песничког) умећа, симбол ненаучног, најчудеснијег открића – открића љубави, радости и испуњености. Однос видљивог и невидљивог посредован је код Лалића мотивом дечака, у песми *Реквијем за мајку* збирке *Бивши дечак* (у којој је мајка одсутна, мртва, а бивши дечак проговара наслеђеним гласом док језик љубави живи у стварима које љубав окружују). У песми *Помен за мајку* збирке *Страсна мера* оно што раздваја мајку (у сећању, која бива све млађа) и сина нису године него љубав, схваћена као простор неоствареног. На сличан начин,

актере песникињине љубавне драме раздваја али и приближава простор неоствареног. Чак и када не дишу исти ваздух, чак и када се мимоилазе (што је парадигматична ситуација поезије Јане Алексић) људи су присутни као поверење у недогођено, невидљиво, одсутно. Песму *Помен за мајку* Ивана В. Лалића затвара стих: „А о светлости је, заправо, све време реч". Померање од мрака *Летње фуге* (пролошке песме *Показних вежби*) и сцене испраћаја до надахнутих *Рођењâ* (епилошке песме ове збирке) – композициони је оквир и ход од таме ка светлости, од смрти ка новом животу, од уштинутог срца до ултразвука срца, док је поезија коеновска пукотина (*Златни сат*) кадра да изнесе просев светла и да га унесе у несавршене односе, у несавршен живот.

О светлости метафизичког поуздања, љубави, лепоте и склада је реч када говоримо о поезији Јане Алексић. У време када се све броји и сви пребројавају, *Показне вежбе* у срцу циклуса *Наук о бројању* (ис)поставиле су уверење: „Бројање је подмукло као поларна ноћ. / Веруј у неизбројано" (*Предрачун*). Оно што измиче бројању, оно жуђено, недогођено, неучињено, нерођено (попут *Десет сонета нерођеној кћери* Ивана В. Лалића), оно неизбројано, јесте оно што на концу остаје од поезије, од књижевности, од нас. Места која волимо у *Показним вежбама* наново су откривена као (о)писана стварност, „прогресивна геометрија" речи и поверење у обнову живота тј. „рођењâ", места која волимо не могу се мислити мимо поезије, оне која свесно пропитује властите кородирајуће митове (*Компромис*), не занемарујући свакодневицу али и све што је надилази, места која волимо индивидуалне су енциклопедије читалачких открића, на шта подсећају (и својим стиховима репрезентују) *Показне вежбе* Јане Алексић.